

ONA TILI O'QITISH METODIKASIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK MUAMMOLAR

Uzoqova Maftuna Abdirazzoqovna

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti

Ijtimoiy fanlar fakulteti "Pedagogika" kafedrası o'qituvchisi

uzoqovamaftuna817@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada ona tili ta'limida uchrayotgan zamonaviy pedagogik muammolar, ularning kelib chiqish sabablari hamda ularni bartaraf etish yo'llari tahlil etilgan. Shuningdek, dars jarayonida interfaol, kommunikativ va innovatsion metodlardan foydalanishning ahamiyati yoritilgan. Muallif ona tili o'qitishning samaradorligini oshirish uchun o'qituvchi kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, o'quvchilarda mustaqil va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish bo'yicha metodik tavsiyalarni ilgari suradi.

Kalit so'zlar: ona tili ta'limi, zamonaviy pedagogika, innovatsion metodlar, kommunikativ yondashuv, nutq madaniyati, mustaqil fikrlash.

Аннотация: В статье рассматриваются современные педагогические проблемы, возникающие в процессе преподавания родного языка, причины их появления и пути решения. Особое внимание уделено применению интерактивных, коммуникативных и инновационных методов обучения. Автор предлагает методические рекомендации, направленные на повышение эффективности преподавания родного языка и развитие у учащихся самостоятельного и критического мышления.

Ключевые слова: преподавание родного языка, современная педагогика, инновационные методы, коммуникативный подход, культура речи, самостоятельное мышление.

Annotation: This article analyzes the modern pedagogical challenges in native language teaching, their causes, and possible solutions. It emphasizes the importance of using interactive, communicative, and innovative teaching methods. The author presents methodological recommendations aimed at improving the effectiveness of native language instruction and developing students' independent and critical thinking skills.

Keywords: native language teaching, modern pedagogy, innovative methods, communicative approach, speech culture, independent thinking.

Ona tili — millatning eng muhim ma'naviy boyligi, madaniyati va tafakkurining ifodasidir. U xalqning tarixi, qadriyatlari, urf-odatlarini, dunyoqarashi hamda ijtimoiy

hayotini aks ettiradi. Shu bois ona tili ta'limi har bir insonning ma'naviy shakllanishi, milliy o'zligining mustahkamlanishi va jamiyatda faol ishtirok etishida beqiyos ahamiyat kasb etadi.

Ona tili ta'limi, eng avvalo, ijtimoiy vazifani bajaradi. U o'quvchilarda muloqot madaniyatini, fikrni to'g'ri, ravon va mantiqan ifoda etish ko'nikmalarini shakllantiradi. Bu esa o'z navbatida shaxsning jamiyatdagi faolligini, ijtimoiy moslashuvini, boshqalar bilan samarali hamkorlik qila olish salohiyatini rivojlantiradi. Til orqali inson o'z fikrini bildirish, boshqalar fikrini anglash, o'zaro hurmat asosida muloqot qilishni o'rganadi.

Bundan tashqari, ona tili ta'limi madaniy ahamiyatga ham ega. Til — madaniyatning asosi, xalqning milliy ruhini, estetik tafakkurini va badiiy didini tarbiyalaydigan kuchli vositadir. Ona tili darslari orqali o'quvchilar milliy adabiyot, folklor, maqol va matallar, xalq og'zaki ijodi bilan tanishadilar. Bu jarayon ularni o'z xalqining madaniy ildizlarini chuqur anglashga, milliy qadriyatlarni qadrlashga undaydi.

Bugungi kunda ta'lim jarayoni, jumladan, ona tili o'qitish metodikasi zamonaviy yondashuvlar asosida takomillashib bormoqda. Til o'rganish jarayonida asosiy maqsad o'quvchilarga nafaqat grammatik bilim berish, balki ularni amaliy muloqot, mustaqil fikrlash va ijodiy ifoda qilishga o'rgatishdan iborat. Shu nuqtai nazardan, kommunikativ, interfaol va kompetensiyaviy yondashuvlar muhim o'rin tutadi.

1. Kommunikativ yondashuvning o'rni

Kommunikativ yondashuvning asosiy maqsadi — o'quvchini til orqali muloqot qilishga o'rgatishdir. Bu yondashuvda til o'rganish nazariy bilimlarni yodlash emas, balki ularni amaliy nutq faoliyatida qo'llashga qaratiladi.

O'quvchilar o'qish, tinglash, yozish va so'zlash jarayonida tabiiy muloqot sharoitida tilni o'zlashtiradilar.

Masalan: Rol o'yinlari, dialoglar va muloqot mashqlari orqali o'quvchilar real hayotiy vaziyatlarda fikr almashishadi. O'qituvchi nutq faoliyatiga yo'naltirilgan topshiriqlar orqali o'quvchining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantiradi.

Kommunikativ yondashuvning afzalligi — tilni “tirik tizim” sifatida o'rganishga yordam beradi, o'quvchilarni faol suhbatdoshga aylantiradi.

2. Interfaol yondashuvning o'rni

Interfaol (ya'ni o'zaro faol) yondashuv ta'lim jarayonida o'quvchi faol ishtirokchi bo'lishini ta'minlaydi. Bu yondashuv o'qituvchining monologik bayonidan farqli o'laroq, hamkorlikda o'rganish, fikr almashish va jamoaviy qaror qabul qilish asosida tashkil etiladi.

Interfaol metodlar jumlasiga quyidagilar kiradi: “Aqliy hujum” (brainstorming), “Klaster”, “Baliq skeleti”, “Insert”, “Konseptual jadval”, “Blits-so'rov”, “Debat” yoki “Rol o'yinlari”.

Bu metodlar o'quvchilarni dars jarayonida faol ishtirok etishga undaydi, ularning ijodkorligini va tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Natijada til o'rganish jarayoni qiziqarli, samarali va tabiiy kechadi.

O'quvchilarda nutq madaniyatini shakllantirishdagi qiyinchiliklar

Bugungi kunda ona tili ta'limida eng dolzarb masalalardan biri — o'quvchilarda nutq madaniyatini shakllantirishdir.

Nutq madaniyati — bu nafaqat to'g'ri talaffuz, imlo va grammatik me'yorlarga rioya qilish, balki fikrni mantiqan, aniq, izchil va estetik tarzda ifodalash qobiliyatidir.

Ammo bu yo'nalishda bir qator qiyinchiliklar mavjud: o'quvchilarning so'z boyligi cheklanganligi, og'zaki va yozma nutqda ifoda vositalaridan noto'g'ri foydalanish, o'qish va kitobxonlik madaniyatining sustligi, ijtimoiy tarmoqlardagi soddalashtirilgan yozuv uslubining ta'siri.

Bu muammolarni bartaraf etish uchun o'qituvchi nutqiy mashqlar, muloqotli o'yinlar, badiiy matn tahlili, hikoya tuzish, munozara va rolli o'yinlardan samarali foydalanishi lozim.

Grammatik bilimlarni amaliy nutq faoliyatiga tatbiq etishdagi muammolar

O'quvchilar ko'pincha grammatik qoidalarni yodlaydilar, biroq ularni amaliy nutq jarayonida qo'llashda qiynaladilar.

Bu muammo, asosan: grammatik bilimlarning nazariy shaklda berilishi, amaliy mashqlar tizimining yetarli emasligi, nutqiy kompetensiyani rivojlantirishga yo'naltirilmagan topshiriqlarning ustunligi bilan bog'liq.

Grammatikani o'rgatishda asosiy maqsad — o'quvchining fikrni to'g'ri ifodalashga xizmat qiladigan nutqiy ko'nikmalarni shakllantirish bo'lishi kerak. Shu sababli grammatik mashqlarni kommunikativ vaziyatlar bilan bog'lab o'qitish (masalan, "muloqotli grammatik mashqlar") yuqori samara beradi.

O'qituvchi malakasi va o'quv dasturlarining zamon talabiga moslashish muammolari

Ona tili ta'limining samaradorligi, avvalo, o'qituvchining kasbiy kompetensiyasi va o'quv dasturlarining moslashuvchanligiga bog'liq.

Bugungi kunda quyidagi muammolar kuzatiladi: ayrim o'qituvchilarda interfaol, kompetensiyaviy metodlardan foydalanish tajribasining yetarli emasligi, o'quv dasturlarining ayrim qismlarida zamonaviy kommunikativ yondashuv yetarli aks etmasligi, baholash mezonlarining yangi ta'lim talablariga to'liq moslashmagani.

Bu muammolarni hal etish uchun o'qituvchilarni malaka oshirish kurslari, metodik seminarlar, innovatsion dars kuzatuvlari va tajriba almashish platformalari orqali muntazam qo'llab-quvvatlash zarur.

Axborot texnologiyalaridan samarali foydalanishdagi muammolar

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylangan bo'lsa-da, ularni samarali qo'llashda ham muammolar mavjud:

-o'qituvchilarning ayrimlari raqamli vositalardan foydalanish bo'yicha yetarli tayyorgarlikka ega emas;

-darslarda texnologiyalar ko'rsatmalilik uchun qo'llanadi, ammo interfaollikni ta'minlamaydi;

-o'quvchilarni mustaqil izlanishga yo'naltiruvchi raqamli topshiriqlar yetarli emas.

Muammolarni hal etish yo'llari va metodik tavsiyalar

Ona tili ta'limida uchrayotgan zamonaviy pedagogik muammolarni bartaraf etish, avvalo, o'qitish jarayonini yangicha yondashuvlar asosida tashkil etishni talab etadi. Til ta'limining samaradorligini oshirish uchun o'quvchilarda amaliy ko'nikmalarni shakllantirish, o'qituvchining metodik mahoratini rivojlantirish va dars jarayonida innovatsion texnologiyalarni keng qo'llash muhim ahamiyatga ega. Quyida bu yo'nalishlarda metodik tavsiyalar keltiriladi.

Nutq madaniyatini rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar

O'quvchilarda nutq madaniyatini shakllantirish uchun dars jarayoni muloqotga yo'naltirilgan, ijodiy va interfaol shaklda tashkil etilishi lozim. O'qituvchi o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini o'stirishga xizmat qiluvchi topshiriqlardan foydalangan holda ularning mustaqil fikrlashini rag'batlantirishi zarur. Buning uchun:hikoya tuzish, dialog yaratish, erkin fikr bildirish kabi ijodiy nutq mashqlari qo'llaniladi,o'quvchilarni bahs-munozara, debat, rolli o'yin va muloqotli vaziyatlar orqali faol ishtirok etishga jalb etish lozim,kitobxonlik darslari, badiiy matn tahlili va so'z boyligini oshirish mashqlariga alohida e'tibor berish zarur.Bu usullar o'quvchilarda nafaqat to'g'ri so'zlash, balki madaniyatli fikrlash va ifoda qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Grammatik bilimlarni amaliy nutqqa tatbiq etish yo'llari

Til grammatikasini o'rgatishda asosiy maqsad — qoidalarni yodlatish emas, balki ularni amaliy nutqda qo'llay olish ko'nikmasini shakllantirishdir. Buning uchun:grammatik mashqlarni muloqotli va kontekstli vaziyatlar asosida tashkil etish tavsiya etiladi (masalan, suhbat tuzish, xat yozish, matn tahlilida grammatik birliklarni aniqlash),kommunikativ yondashuv asosida darslar tashkil etilib, o'quvchilarga grammatik tuzilmalarni turli real holatlarda ishlatish imkoniyati beriladi,grammatikani mustaqil izlanish va amaliy topshiriqlar orqali o'rgatish, masalan, o'quvchilar matn tuzish yoki maqol, she'r tahlili jarayonida qoidalarni mustahkamlashlari mumkin.

Shu tariqa o'quvchilar grammatik bilimni muloqot jarayoniga tabiiy tarzda tatbiq etishga o'rganadilar.

O'qituvchining kasbiy malakasini oshirish yo'llari

Ona tili o'qituvchisi dars jarayonida zamonaviy metodlardan foydalanish, o'quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olish va kommunikativ yondashuvni amalga oshirish uchun doimiy kasbiy rivojlanishga ehtiyoj sezadi. Bu borada quyidagi tavsiyalar muhim: o'qituvchilar uchun malaka oshirish kurslari, vebinarlar va onlayn seminarlarni tashkil etish, innovatsion dars ishlanmalari almashinuvi va metodik tarmoq faoliyatini yo'lga qo'yish, o'qituvchilarning STEAM, CLIL, interfaol metodlar bo'yicha amaliy tajribasini boyitish, o'quvchilarning o'rganish natijalarini tahlil qilish asosida refleksiya va metodik tahlil amaliyotini yo'lga qo'yish.

O'qituvchi malakasi ortgani sari dars sifati, o'quvchilarning til kompetensiyasi va o'quv motivatsiyasi ham sezilarli darajada oshadi.

Axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish yo'llari

Raqamli davrda ona tili o'qituvchisi dars jarayonida axborot texnologiyalarini o'qitish vositasi sifatida emas, balki o'rganish jarayonining faol ishtirokchisiga aylantirishi zarur. Buning uchun: interaktiv platformalar (Wordwall, Kahoot, Quizizz, LearningApps) orqali darslarni o'yin shaklida tashkil etish, onlayn testlar, audio va video materiallar yordamida tinglab tushunish va talaffuz ko'nikmalarini rivojlantirish, o'quvchilarga raqamli topshiriqlar (prezentatsiya tayyorlash, matn tahrirlash, virtual suhbatlar) berish orqali ularning mustaqilligini oshirish, sun'iy intellekt va ta'lim ilovalari yordamida yozma nutqni tekshirish, so'z boyligini kengaytirish.

Texnologiyalarni to'g'ri tanlash va maqsadga yo'naltirilgan holda qo'llash o'quvchilarni darsda faol, mustaqil va ijodkor shaxs sifatida shakllantiradi.

Xulosa

Ona tili o'qitish metodikasida zamonaviy pedagogik muammolarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, bugungi ta'lim jarayoni o'qituvchidan yangicha yondashuv, o'quvchilardan esa faol ishtirok va mustaqil fikrlashni talab etmoqda. Til o'qitishning asosiy maqsadi endilikda faqat grammatik bilim berish emas, balki o'quvchini nutqiy, kommunikativ va madaniy kompetensiyalarga ega shaxs sifatida shakllantirishdir.

Nutq madaniyatini rivojlantirish, grammatik bilimlarni amaliy nutq faoliyatiga tatbiq etish, o'qituvchining kasbiy mahoratini oshirish hamda axborot texnologiyalarini samarali qo'llash — bu sohada hal qilinishi lozim bo'lgan ustuvor yo'nalishlardir. Ularni bartaraf etish uchun kommunikativ, interfaol va kompetensiyaviy yondashuvlarni uyg'unlashtirish, darslarni hayotiy vaziyatlarga yaqinlashtirish, ijodiy va muloqotga yo'naltirilgan topshiriqlardan foydalanish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Methodology of Teaching Native Language Classes in Connection with the Science of Literature (2023). *Uzbek Scholar Journal*, Vol. 18, 44-48. uzbekscholar.com
2. On the Theory and Practice of the Communicative Approach in Teaching Russian as a Foreign Language (2022). T. M. Voiteleva, C. Cao. *Language and Text*, Vol. 9(1), 92-99. psyjournals.ru
3. Methodology of Teaching Language: Current Approaches, Innovations, and Pedagogical Strategies (— yil aniqlanmagan, 2020-yillar). Z. Y. Zaitova & N. C. Abaeva. *Journal of Pedagogical Inventions and Practices*. zienjournals.com
4. Communicative Methods of Teaching English Vocabulary and Grammar in Context (— yil; ammo 2020-yillar ichida). M. Numonova. *Qo'qon Universiteti Xabarnomasi*. herald.kokanduni.uz
5. Особенности преподавания русского языка в школах Узбекистана (2022/2023). G. U. Mirzahhalova. *Science and Education*. openscience.uz
6. Современные подходы к преподаванию русского языка как иностранного: методики и техники (2024). G. Kudratova, M. Turgunboeva, N. Ziedullaeva. *Pedagogs*. scientific-jl.org